

Национална художествена академия

Ралица Кирилова Георгиева

**Акварелът в българското изобразително
изкуство в периода на 60-те, 70-те и 80-те години
на XXв.**

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертация за получаване на образователна и научна степен „доктор”

Научен ръководител:

Проф. д. изк. Свилен Стефанов

Рецензенти:

доц. д.изк. Незабравка Иванова

доц. д-р Мария Андиркова

София, 2018г.

Дисертацията е разработена в Националната художествена академия. Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра Изкуствознание в НХА.

Защитата на дисертационния труд ще се състои наотч., в ателие....., на заседание на Жури, определено със заповед.....от дата.....на Ректора на НХА. Материалите по защитата са на разположение в Националната художествена академия, ателие....., ул.„Шипка” 1.

Обща характеристика на дисертационния труд

За периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. в българското изобразително изкуство е писано много. Това е един много благоприятен като цяло период за развитието на всички жанрове в изобразителното изкуство. За съжаление акварелната техника не е добре представена и систематизирането на нейните автори остава някак встрани. Темата на настоящата дисертация „Акварелът в българското изобразително изкуство за периода 60-те – 80-те години на ХХв.” има изследователска амбиция да проучи и представи както авторите, така и създадените от тях по това време произведения в акварелната техника. Успоредно с това се спирам и на разглеждането на цялостната културна обстановка в периода на тези три десетилетия.

Тук имам за цел не само да откроя и представя по-обстойно изкуството на акварела от периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас, а и да представя една по-сериозна самостоятелна картина за цялостното значение на акварелната техника в българското изкуство. Това може да се отбележи като обществена и практическа потребност от нашето изследване. Акварелната техника е ценна, интересна и подходяща за изучаване както в началните класове, така и от професионалисти. Систематизирането и представянето на тези произведения има за цел да покаже „непоказаното” от един доста продуктивен период за изкуството у нас. По този начин моето изследване има както научна, така и образователна стойност.

Обекти на изследването ми са акварелите, създадени в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас, а също така и техните автори. Предмет на изследователския труд са политическата и културната среда, в които се създават акварелните произведения, влияния и тематични особености. Целта на настоящето изследване е да открие и представи

произведения на акварелната живопис, които са датирани и подписани от своите автори в периода на трите десетилетия: 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас.

Изследователските задачи, които си поставям, за да осъществя целта си, са:

- Изучаване на технологията и особеностите на акварелната техника като художествена такава.
- Проучване на историческия период.
- Посещаване на галерии, разполагащи с акварелни колекции, събиране на снимков и каталожен материал.
- Събиране на статии, каталози и сборници, издадени и отпечатани през периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв.
- По темата на дисертацията няма литература, която да засяга и описва акварела точно в тези три десетилетия, затова моята цел е да приложи събирателска дейност.
- Акварелни творби от този период са отразени в сборници и каталози, които използвам като литература.

Разгледаните акварелни творби в дисертацията са описани чрез стилово анализ, като това има за задача да представи високата ѝ художествена стойност, а също така да даде по-добър поглед върху професионализма на авторите.

Дисертацията няма за цел да представи автобиографично всеки един от авторите или да открие абсолютно всички съществуващи творби, които са създадени по това време, а да създаде цялостна картина на изкуството на акварела през тези две десетилетия.

Докторската дисертация е структурирана в три части:

- Първа глава със заглавие „**Акварелът - характерни особености на техниката**” има за цел да разгледа техниката на акварела и нейните характерни особености, видовете техники, как е

възникнало рисуването с акварел, някои видни световни акварелисти, видове пигменти, подходящи хартии и дори въздействието и върху наблюдаващия.

- Втора глава – **„Изкуството в периода 60-те –80-те години на ХХв. и връзката му със социалната среда”**, съдържа преглед на живописца като цяло през разглеждания период, изкуството и естетическите норми, адаптирането на изкуството по това време към политическите разбирания, отразяването на акварелни творби в списания, сборници и статии или в пресата като цяло, цялостен преглед на историческата обстановка в страната.
- Глава трета–**„Авторите и техните произведения в периода 60-те – 80-те години на ХХв. у нас”**, съдържа преглед на всяка намерена акварелна творба, подписана и датирана от своя автор, заглавие, година, инвентарен номер и размер. Всяка творба е придружена от кратък стилев анализ и фотография, подредена в приложението. Тук целта не е да се описва фондното богатство на всяка галерия, а чрез лично посещение да се намерят и непоказвани досега творби. Затова акварелите са описани в реда, по който са посетени галериите и където са намерени. А именно:
 - Видинска художествена галерия „Никола Петров”
 - Художествена галерия „Димитър Добрович”, Зала „Сирак Скитник”, гр. Сливен
 - Софийска градска художествена галерия
 - Бургаска художествена галерия „Петко Задгорски”
 - Фонд Исторически музей – Панагюрище

- **Характерни особености на акварелните произведения в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв.у нас**–тази част на трета глава има за цел да направи общ извод на базата техники и тематика в акварелните творби за периода; да се проследят водещи технически и стилови похвати.

Всички градски галерии бяха така любезни да предоставят информация и възможност за събирането на 72бр. акварелни творби.

- **Заключение:** съдържа изводи, съставени на базата на изследването по темата.

Докторската дисертация съдържа изображения на картини, пряко участвали в изследването, лично намерени и събрани за целта.Общият обем на дисертационния труд е 122страници(текст и изображения).

Хронологическата рамка на изследването обхваща периода от трите десетилетия –60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас.Разгледаните и открити акварели са датирани в този период и дават представа за характерните особености на акварелната живопис от това време.

Методите на изследването, които са приложени за създаване на дисертацията, мога да изброя като:

- Лично посещение на градски галерии с цел проучване на акварелните им колекции
- Създаване на фотографски материал по темата
- Събиране на информация от галерии(каталози, сборници, автобиографични данни за авторите)
- Събиране на съществуваща литература по темата(сборници, каталози, статии)
- Прилагане на стилев анализ за всяка една творба

- Анализирание и характеризирание на техническите особености в изпълнението на акварелните творби

Чрез приложените методи може да представим следните резултати от изследването:

- Представяне на неизвестни авторски творби, създадени в периода на 60-те , 70-те и 80-те години на ХХв.
- Провеждане на събирателска дейност по темата
- Анализирание на акварелната техника и нейните характерни особености
- Представяне на характерни особености в акварелните творби за периода на 60-те , 70-те и 80-те години нас
- Представяне на 71 броя акварелни творби

Основно съдържание на дисертационния труд

Дисертацията е създадена по темата ”Акварелът в българското изобразително изкуство в периода 60-те –80-те години на ХХв.” поради това, че е не изследвана до момента. Структурирана е по следния начин и съдържа изброените по-долу части:

1. Заглавна страница
2. Съдържание
3. Увод

Уводът има за цел да представи темата на дисертацията. Представя обекта и целите на дисертационния труд. Описва изследователските задачи, които си поставям в създаването на труда. Описва накратко частите на труда, от които е съставен, и кратко е представено тяхното съдържание.

4. Първа глава със заглавие „**АКВАРЕЛЪТ - ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕХНИКАТА**” има за цел да разгледа техниката на акварела и нейните характерни особености. Видовете техники, как е възникнало ри-

суването с акварел, някои видни световни акварелисти, видове пигменти, подходящи хартии и дори въздействието и върху наблюдаващия. Първа глава съдържа няколко подточки:

- 1.1. Технологични характеристики, анализ на пространствените проблеми
- 1.2. Техника, образи и израз. Да се учим от съзерцанието и наблюдението на акварелните художествени творби
- 1.3. Акварелни бои, свързватели и пигменти
- 1.4. Покривност и лазурност
- 1.5. Акварелни техники
- 1.6. Смесване и наблюдение на акварелните бои
- 1.7. Цвят и пространство

Първа глава има за цел да запознае с техническите особености на акварелната техника.

5. Втора глава: **„ИЗКУСТВОТО В ПЕРИОДА 60-ТЕ –80-ТЕ ГОДИНИ НА ХХВ. И ВРЪЗКАТА МУ СЪС СОЦИАЛНАТА СРЕДА”**, съдържа преглед на живописца като цяло през разглеждания период, изкуството и естетическите норми, адаптирането на изкуството по това време към политическите разбирания, отразяването на акварелни творби в списания, сборници и статии или в пресата като цяло, цялостен преглед на историческата обстановка в страната. Втора глава съдържа следните подточки:

- 2.1. Основни стилови характеристики на живописца през периода. Идеята за националния стил в художествените процеси през 60-те години у нас.
- 2.2. Изкуството в периода 60-те – 80-те години на ХХв. Адаптиране на творческата насоченост.
- 2.3. Как пресата отразява акварела през периода на 60-те – 80-те години у нас?

6. Глава трета, **„АВТОРИТЕ И ТЕХНИТЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА ПЕРИОДА 60-ТЕ –80-ТЕ ГОДИНИ НА ХХВ. У НАС”**, съдържа преглед на всяка намерена акварелна творба, подписана и датирана от своя автор, за-

главие, година, инвентарен номер и размер. Всяка творба е придружена от кратък стилон анализ и фотография, подредена в приложението. Тук целта не е да се описва фондното богатство на всяка галерия, а чрез лично посещение да се намерят и непоказвани досега творби. Затова акварелите са описани в реда, по който са посетени галериите и където са намерени. А именно:

- Видинска художествена галерия „Никола Петров”
- Художествена галерия „Димитър Добрович”, Зала „Сирак Скитник”, гр., Сливен
- Софийска градска художествена галерия
- Бургаска художествена галерия „Петко Задгорски”
- Фонд Исторически музей – Панагюрище
- **Характерни особености на акварелните произведения в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв.у нас**– тази част на трета глава има за цел да направи общ извод на базата на техники и тематика в акварелните творби за периода. Да се проследят водещи технически и стилони похвати.

7. Заключението съдържа общи изводи от работата, чието представяне може да изглежда така:

- Обръщам внимание на акварела като техника и специфика на изпълнение. Това ще допринесе за оценяването на акварелната техника като сложна и трудно усъвършенстваща се дисциплина в изкуството. Характерните особености на техниката са напълно различни от всички останали живописни похвати в изкуството. Лекотата, която носи всяко акварелно произведение, е нетипична за останалите живописни жанрове.
- Разглеждането на техниката като вид изпълнение е важна за моята работа с цел да улесни и изясни по-добре създадените

акварелни произведения в дадения период. Защо се заражда в Европа акварелното рисуване и защо автори като Уилям Търнър работят изцяло в тази техника? Спирам се на въпроси като перспективното влияние върху зрителя, както и усещането за въздушност. Акварелните бои и техните свързватели и по-точно начина им на употреба. Разглеждам и термини като „покривност“ и „лазурност“, които са изключително характерни за акварела. Пигментите и силата им са основни за постигането на атрактивно и майсторско изображение чрез акварел. Четките и акварелната хартия също са разгледани. Без качество и определен материал не се постига желаната ефективност.

Първа глава е много подходяща за читатели, които не са наясно с особеностите на акварелната техника и имат желание бързо да придобият знания.

- Адаптиране на творческата насоченост през периода 60-те – 80-те години на ХХв. в България е частта от дисертацията, която изяснява политическата и културната обстановка през периода, който разглеждам.
- Опирам се на идеята за националния стил в художествените процеси през 60-те години, където се придържам към цитати по Бойка Донеvsка – „Интерпретация на националната традиция в българската кавалентна живопис през 60-те години на ХХв.“, разглеждам темата за отдавна отминалото, но постоянно присъстващо „родно изкуство“. Фигурата на човека и по-точно на „работещия човек“, естетиката в картините, националното като тема, едрата форма и огрубяването на образа – това се наблюдава и в акварелите от това време, но не е масова мода. Тук се говори общо за живописиста от периода на 60-те, 70-те и 80-те години у нас. Много накратко, но точно и ясно, се описват

характерните черти и убеждения за естетика от нашия период, което има важна роля за изясняване на цялостната естетика на периода.

- Изкуството и разбиранята за естетика през 60-те– 80-те години, адаптирането на творческата насоченост е последвалата част във втора глава, която разглежда в голяма степен част от статия, публикувана по това време в сп. „Изкуство”: „Българският художник и социалистическия начин на живот”, написана от Светлин Русев, из доклада на Управителния съвет на СБХ, изнесен от председателя на съюза н.х.проф.Светлин Русев.

В същата глава обръщам внимание и на това как пресата отразява изкуството от 60-те, 70-те и 80-те години.Прегледът на пресата и каталозите от това време дава представа и за това колко е била популярна техниката по това време и как това се е представяло и е запознавало обикновените наблюдатели. Точно поради не толкова силното участие на техниката в изложби и слабото отразяване в писменото пространство може да се каже, че тя е останала и слабо позната за хората, а оттам и за идните поколения.

- Разглеждам обстойно статии, публикувани в сп „Изкуство”, сборници и каталози от състоящи се общи изложби, като основна цел е да се отбележи или види в колко от тях се споменава за автори, работещи или участвали с акварелни произведения. Разбира се, става ясно, че техният брой не е толкова голям. А от споменатите в печата по това време почти няма от намерените в архивите на галериите.

От бурните исторически факти и прегледи заключавам и как се развива като жанр акварелът или по-скоро как не се развива, няма публика, интересът е изцяло насочен в посока маслена живопис, а лазурната и нежна техника не се вписва нито технически нито тематично в тогавашните разбираня.

Следва преглед на галериите, в които се съхраняват акварели от периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. За целта се осъществи лично

посещение на всяка една галерия и любезно бяха предоставени снимки и каталози по темата, както и възможност да бъдат заснети акварелните творби. Описани са по галерии, а всеки един акварел е придружен от кратък стилев анализ, за да може по-добре да бъдат описани художествените качества на всяка една творба.

В прегледа бяха открити и много недатирани и неподписани акварели, които също имат висока художествена стойност.

За да може да бъде осъществена събирателската дейност по настоящия труд, бяха посетени Видинска художествена галерия „Никола Петров”, Художествена галерия „Димитър Добрович” – Зала „Сирак Скитник” – гр. Сливен, Експозиция "Съвременно българско изкуство“, Софийска градска художествена галерия и Бургаска художествена галерия „Петко Задгорски”.

Събрани са общо 72 акварела от 60-те – 80-те години като, разбира се, това не е целият брой произведения, създадени през периода.

Имената на Йордан Гешев, Александър Поплилов, Георги Баев, Васил Стоилов, Ненко Токмакчиев, Стоян Цанев, Паню Гъзелев, Григор Найденов, Преслав Кършовски, Дечко Узунов, Михаил Деянов, Васил Чакъров, Васил Вълев, Томас Кочев, Дамян Занерски, Живко Иванов, Радостин Дамасков, Георги Динев, Пенка Николова, Благой Иванов, Генко Генковоставят ясен отпечатък в акварелното българско изкуство.

Това са авторите, за които със сигурност може да се твърди, че са акварелистите на трите десетилетия от 60-те до 80-те години в българското изкуство на ХХв. Събрани техните творби остават твърдо като наследство за българското акварелно изкуство и напомнят, че каквато и политическа обстановка да се създаде в една държава, за различните жанрове има подходяща публика в лицето на самите автори. Многобройни други автори създават акварели през този период, но много от тях не са подписани, а също така и датирани.

- **Характерни техники, прилагани в акварела в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас**—за акварелите през периода, придружаващите ги техники и възможности може да се заключи, че авторите, работещи през този период, използват всички технически възможности на акварела, като комбинират и експериментират. Вследствие на тяхната комбинативност може да се каже, че и стиловете в акварелните творби са напълно различни и четивни за всеки един от авторите. Техниките „мокро в мокро”, „ала-прима“ и „акварелни петна на суха основа“ – тези три техники и комбинирането им дава разнообразието в акварелните творби, създадени през тези три десетилетия.

Напълно в класическата техника на „ала-прима“ може да се каже, че работи Йордан Гешев, неговите акварели са датирани през десетилетието на 60-те години на ХХв. Често пъти авторът я комбинира с „мокро в мокро”.

Типично „мокро в мокро” може да се види в творбите на авторите Александър Поплилов, Георги Баев, Ненко Токмакчиев, Паньо Гюзелев, Дечко Узунов, Васил Вълев, Васил Чакъров, Радостин Дамасков, Благой Иванов. Комбинацията на характерните и почти задължителни сюжети и теми в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. със свободата в техническото изпълнение дава на акварелните творби от този период определено звучене, което го прави емблематичен и четивен за трите десетилетия.

Тук може да се обобщи, че акварелите, създадени през периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв., се отличават основно с изпълнение в техниката „мокро в мокро”, търсене на свобода в изразните средства, водеща до стъпка към една по-модерна живопис и нейното търсене.

8. Приноси

Приносите по темата могат да се посочват в няколко точки:

1. Превод на литература от немски език -Wrisch, Wolf, Aquarell Malerei, Falken, 1991., даваща основни насоки и препоръки на характерните особености за акварелната техника.
2. Събирателска дейност, извършена през периода 2015 – 2018 г., по темата и състояща се в лично посещение на градски галерии от цялата страна и техните акварелни сбирки в градовете Видин, Сливен, София, Бургас, Панагюрище.
3. Създаване на фотоматериал по темата, събиране на основна информация за всяка една творба като автор, наименование, размер, година на създаване, инвентарен номер. Въпросният фотоматериал е представен в приложение, придружаващо дисертационния труд.
4. Разглеждане на цялостната ситуация в живописа от периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв.у нас. Проследяване на творческите интереси по това време, тематичните и стиловите особености.
5. Събиране на съществуваща литература и отразяването на акварелните произведения в нея. Тук приносът е събиране на статии, сборници и каталози, отразяващи информация за акварелни произведения или снимков материал.
6. Представяне на авторите и техните акварелни творби в периода на 60-те, 70-те и 80-те години на ХХв. у нас. Изясняване на характерни стилови и технически особености.

9. Библиография

Дисертацията съдържа и библиографията, използвана за разработването на темата.

Библиография

Използвана литература

1. Вълева, Ю., Първа самостоятелна изложба на Цани Цанев, сп., Изкуство, бр. 9, 1978, стр.42.
2. Грозданов, Д., 70-те години на ХХв., Българско изкуство 120 години, София, 2012, стр. 201.
3. Данаилов, Б., 80-те години на ХХ в.,Българско изобразително изкуство, София, 2012, стр. 234.
4. Донева, Б.,60-те години на ХХв., Българско изкуство 120 години,София, 2012, стр. 177-199.
5. Донева, Б., Интерпретация на националната традиция в българската кавалентна живопис през 60-те години на ХХв., 2007, IV, стр. 142.
6. Джансън, Д., А., История на изкуството, т. 7,Полиграфически комбинат, 2008, стр.64.
7. Кръстев, К., Нашата акварелна живопис, сп. Изкуство, бр.10, 1975, стр.24.
8. Маразов, Ив., Живописиста в „пловдивския Монмартър”, сп. Изкуство, бр.2, 1976, стр.31-33.
9. Маразов, Ив., „Приятели на морето”. бр. 9, 1978,стр. 28.
10. Маринска, Р., Надежда Кутева, сп. Изкуство, бр.1,1976, стр.44-45.
11. Обретенов, Ал., 20 Години Българско изобразително изкуство. Издателство Български Художник, С., 1964г.
12. Русев, Св., Българският художник и социалистическия начин на живот; Из доклада на Управителния съвет на СБХ, изнесен от председателя на съюза н.х.проф.Светлин Русев, сп.Изкуство, бр.8, 1979.
13. Филева,А., Акварел, творби от фонда на СГХГ, каталог: изложба март – април, 2013.
14. Wrisch, Wolf, Aquarell Malerei, Falken, 1991.

Каталози и Сборници

1. Алманах, Гражданите на Видин, Никола Петров – несретното утро на българския импресионизъм, Видин, 2006г., стр. 18 – 19.
2. Втора национална изложба, Гурко, 1966.
3. Георги Димитров, ОХИ, 1972.
4. За художниците от крайморския град, сп. Изкуство, бр.2,1976, стр.34.
5. Към нови постижения на изобразителното ни изкуство, сп. Изкуство, кн.5, 1963г., стр.4.
6. Наръчник на художника, Книгомания, 2008, стр.95 – 175.
7. Ненко Токмакчиев, Магията на акварела, каталог, Община Бургас, БХГ „Петко Задгорски” и семейството на художника.
8. ОХИ – 1984.
9. ОХИ – Пирин, Благоевград, 1983.
10. ОХИ – Разград, Лудогорие, 1975.
11. Програма на българската комунистическа партия, Партиздат, С., 1971г., стр.87.
12. Човекът и труда, ОХИ, 1971.
13. IX конгрес на БКП, ОХИ, 1966г.

Електронни източници

1. <https://bg.wikipedia.org/wiki/>
2. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B8_%D0%91%D0%B0%D0%B5%D0%B2
3. <http://www.art-gallery.sliven.net/sirakskitnik.php>
4. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2%D0%BE%D0%BA%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D1%87%D0%B8%D0%B5%D0%B2

5. https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%BE%D1%8F%D0%BD_%D0%A6%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%B2